

INSTITUT IZDVOJENOG SUDSKOG MIŠLJENJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U BOSNI I HERCEGOVINI

UDK: 343.1:347.92

DOI: 10.51558/2712-1178.2025.11.2.131

Pregledni naučni rad

Dr. sc. Maja Iveljić, doc.

Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

e-mail: maja.iveljic@untz.ba

Dr.sc. Sedžad Milanović, vanr. prof.

Ministarstvo privrede, Srednjobosanski kanton, Travnik

SAŽETAK

Izdvojeno mišljenje je mišljenje sudije koje se ne slaže sa mišljenjem većine. Isto je karakteristično za zemlje angloameričke tradicije, ali je dozvoljeno i u zemljama evropsko-kontinentalne pravne tradicije uglavnom na ustavnim sudovima. U radu autori obrađuju izdvojeno mišljenje sa historijskog, teorijskog, normativnog i praktičnog aspekta i ukazuju na argumente za i protiv izdvojenog mišljenja. Praktični aspekt ovog instituta obuhvata studiju slučaja „Fadil Novalić i drugi“ u kojoj je jedan od sudija u prvostepenom postupku javno pročitao svoje izdvojeno mišljenje i tražio da se isto dostavi strankama, što je suprotno odredbama Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: izdvojeno mišljenje, krivični postupak, pravično suđenje

UVOD

Donošenje odluke je složen proces, a iste donosi ili sudija pojedinac ili sudsko vijeće. Prema našim krivično-procesnim zakonima u prvom stepenu sudi vijeće krivičnog odjeljenja koje je sastavljeno od troje sudija, a također i u drugom i trećem stepenu sudi vijeće apelacionog odjeljenja sastavljeno od troje sudija pri čemu do izražaja dolazi načelo zbornosti. Za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora do deset godina ili novčana kazna sudi sudija pojedinac, dok u Republici Srpskoj sudija pojedinac sudi za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna. U slučaju kada se odluke donose u vijećima svaki sudija mora da poštuje većinsku odluku, s tim da on ima pravo na izdvojeno mišljenje koje ne smije biti javno objavljeno niti pročitano. Izdvojeno mišljenje omogućava sudiji da izrazi alternativni stav u pogledu sudske odluke, odnosno neslaganje u pogledu određenih pravnih pitanja koja se pojavljuju prilikom donošenja odluke.

Ovaj rad analizira pojam, vrste i historijski razvoj izdvojenog mišljenja kao i razloge za i protiv izdvojenog mišljenja. Također, ovaj rad istražuje načine regulisanja izdvojenih mišljenja u zemljama članicama Evropske unije, na Ustavnim sudovima u Bosni i Hercegovini i u krivičnim postupcima na teritoriji Bosne i Hercegovine, a isti je metodološki utemeljen na studiji slučaja „Fadil Novalić i drugi“.¹

Cilj je analizirati institut izdvojenog mišljenja u krivičnoprocesnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini, a u odnosu na cilj definisana je slijedeća hipoteza: Institut izdvojenog sudijskog mišljenja u krivično-procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine nije precizno normiran.

---

1 U radu će se za studiju slučaja koristiti naziv „Fadil Novalić i drugi“ s obzirom da je sudski postupak pod ovim nazivom široko poznat u stručnoj i široj javnosti.

1. POJAM, VRSTE I HISTORIJSKI RAZVOJ IZDVOJENOG MIŠLJENJA

Sudija ima pravo da slobodno i nezavisno izrazi svoje sudijsko mišljenje, međutim kada se odluke donose u vijećima, tada odluka može biti jednoglasna ili odluka većine, a ukoliko se radi o većinskoj odluci, mišljenje sudije koje se razlikuje od mišljenja većine, ne spominje se u sudskoj odluci.²

Članovi vijeća ne moraju nužno imati isto mišljenje o predmetu. Prirodno je da važni predmeti donose nesuglasice među sudijama kako u domaćim tako i u međunarodnim sudovima.³ Izdvojeno mišljenje je mišljenje koje je napisao sudija odvojeno od drugih sudija i u kojem se može složiti ili ne složiti sa mišljenjem većine u cjelini ili u nekim segmentima odluke.⁴ Izdvojena mišljenja bi trebala biti jasna i koncizna, te što je moguće kraća i sažetija, ali ne i uvredljiva i trebalo bi da se zasnivaju na pravnim argumentima te da se fokusiraju samo na zakon.⁵

Prema Jesse W. Carter različita mišljenja su neophodna kako bi svaki sud bio zdrav. Sve dok postoji neistomišljenik na bilo kojem sudu, druge sudije će ispitati pažljivo svoje vlastite stavove o određenoj temi. Ako sudija, koji se ne slaže sa mišljenjem većine, šuti, on po mišljenju autora, izbjegava svoju dužnost ne samo prema sebi, već i prema advokatu gubitničke strane u tome što mu ne pomaže u njegovom nastojanju da sve od sebe za svog klijenta, a također i prema široj javnosti. On izbjegava svoju dužnost prema sebi time što neće da stoji i bori se za ono u šta veruje.⁶

-
- 2 Šarkinović H., *Izdvojeno mišljenje u praksi Ustavnog suda Crne Gore*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, 3/2021., 683-684.
  - 3 Logacheva E., *Separate and Dissenting Opinions: Their Role in the Practice of the ICJ*, Master's thesis, Riga Graduate School of Law, Riga, 2019., 7.
  - 4 Collins English Dictionary, dostupno na stranici: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/separate-opinion>, datum pristupanja 30.10.2024.
  - 5 Paulus A., *Judgments and Separate Opinions: Complementarity and Tensions*, European Court of Human Rights, Strasbourg, 2019., 5.
  - 6 W. Carter J., *Dissenting Opinions*, Hasting Law Journal, vol. 4, issue 2., 1953., 118.

Izdvojeno mišljenje obuhvata dva vida neslaganja sa većinskim mišljenjem. Prvi vid neslaganja postoji u slučaju kada se sudija slaže sa odlukom većine, ali nije saglasan sa obrazloženjem odluke dok se drugi vid izdvojenog mišljenja javlja u onim slučajevima u kojima sudija nije saglasan sa izrekom odluke i u njemu navodi razloge protiv donošenja odluke.⁷ U slučaju kada se sudija slaže sa odlukom većine, ali nije saglasan sa obrazloženjem odluke može izraziti neslaganje s pojedinim djelovima obrazloženja, a može iznijeti nove razloge u prilog donesene odluke koji nedostaju u obrazloženju i isto dopuniti. S obzirom na navedeno razlikujemo izdvojeno odobravajuće mišljenje kojim sudija dopunjuje razloge odluke i izdvojeno konkurentno mišljenje kojim sudija upućuje na druge razloge iz kojih je glasao za odluku u odnosu na razloge iz obrazloženja.⁸

Prema ranom britanskom sistemu tajno vijeće je u 17. stoljeću zabranilo izdvojena mišljenja. U Pensilvaniji i Louisiani su različita mišljenja u državnim Vrhovnim sudovima također bila zakonski zabranjena. S druge strane, Dom lordova je dozvoljavao da svaki sudija slobodno objavi svoje izdvojeno mišljenje. Prednost je bila transparentnost u odlučivanju, a nedostaci su se ogledali u nedostatku jasnoće i napora koji je bio potreban da se shvati šta je sud odlučio. Rani Vrhovni sud SAD dozvoljavao je da svaki sudija da svoje mišljenje i iznese razloge za svoju odluku, a advokati su morali analizirati izdvojena mišljenja kako bi utvrdili stav suda. Međutim, četvrti glavni sudija John Marshall iako nije doslovno zabranio izdvojena mišljenja uvjerio je svoje kolege da bi jedno mišljenje dodalo kredibilitet i autoritet odluci suda. Predsjednik SAD Thomas Jefferson se nije slagao sa mišljenjem Johna Marshalla i zalagao se za ponovno uvođenje izdvojenog mišljenja.⁹

Jedno od najpoznatijih izdvojenih mišljenja u historiji Vrhovnog suda SAD napisao je sudija John Marshall Harlan u predmetu *Plessy protiv Fergusona* iz 1896. godine, gdje je afro-američki putnik Homer Plessy odbio da sjedne u prostor koji je bio namjenjen za crnce. Kada je kupio kartu sjeo je u vagon samo za bjelce i s obzirom da je odbio da napusti vagon na insisitiranje konduktera uhapšen je i zatvoren. Vrhovni sud je odbio Homerov argument

---

7 Jašarbegović A., *Izdvojeno mišljenje u radu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Godišnjak Pravnog fakulteta, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Pravni fakultet, godina II, broj 2, Mostar, 2018., 44-45.

8 Šarkinović H., op.cit., 686.

9 Penrose M., *Goodbye to concurring opinions*, *Duke Journal of Constitutional Law and Public Policy*, vol. 15., 2020., 31-34.

da su mu povrijeđena ustavna prava i presudio je da zakon koji podrazumijeva samo pravnu razliku između bijelaca i crnaca nije neustavan. Vrhovni sud je potvrdio ustavnost rasne segregacije prema doktrini „jednakosti u odvojenosti“. Međutim, Harlan je u svom izdvojenom mišljenju tvrdio da je segregacija u suprotnosti sa ustavnim principom jednakosti pred zakonom.¹⁰

Sudija Vrhovnog suda SAD Felix Frankfurter je otvorio vrata za pisanje izdvojenog mišljenja, kada se 1939. godine u predmetu *Graves* protiv New Yorka pridružio mišljenju suda, ali je dodao nekoliko primjedbi. Ubrzo nakon njega, sudija Black se nije složio sa odlukom suda, pa je svoje izdvojeno mišljenje napisao na osamnaest stranica. Frankfurter je također bio prvi koji je napisao zasebno dubitante mišljenje – rijetka tehnika izrade koja nije ni slaganje ni neslaganje sa odlukom.¹¹

Izdvojena mišljenja su u evropsko kontinentalnom pravnom sistemu dugo bila strana sudovima, jer su sudske presude smatrane neličnim i jednoglasnim odlukama koje trebaju omogućiti pravnu sigurnost građana.¹² Međutim, primjera izdvojenih mišljenja bilo je i u pravnoj historiji na području kontinentalne Evrope. Uredbom iz Medine u Španiji su u 15. stoljeću dopuštena izdvojena mišljenja koja su se upisivala u nejavnu knjigu i nisu se objavljivala. Ovakvo postupanje ostalo je na snazi sve do 1985. kada je praksa izdvajanja mišljenja proširena na čitav pravni sistem. U pojedinim područjima Italije također je postojala mogućnost izdvajanja mišljenja. Što se Njemačke tiče izdvojena mišljenja bila su objavljivana sve do sredine 19. stoljeća u državi Baden, a u državi Württemberg sve do Drugog svjetskog rata glasanje je bilo javno.¹³ Zapadna Njemačka bila je prva evropska država koja je izdvojeno mišljenje formalno uvela u svoj pravni sistem.¹⁴ U Norveškoj je sve do 1864. godine na Vrhovnom sudu glasanje bilo tajno, kada je došlo do promjene i od tada se koristi isti sistem glasanja kao u Domu lordova.¹⁵

---

10 Plessy v. Ferguson, dostupno na stranici: <https://www.history.com/topics/black-history/plessy-v-ferguson>, datum pristupanja 27.01.2025.

11 Penrose M., op.cit. 34–35.

12 Thierse S., *Lifting the veil of secrecy – Dissenting Opinions in the Subnational Constitutional Courts of Germany*, Regional and Federal studies, vol. 34, No. 2., 2024., 217–218.

13 Antić T., *Izdvojeno mišljenje u sudskim postupcima i praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) v. 37, br. 2, 2016., 845.

14 Šarkinović H., op.cit., 688.

15 Hambro E., *Dissenting and Individual Opinions in the International*

2. RAZLOZI ZA I PROTIV IZDVOJENOG MIŠLJENJA SUDIJE

Institut izdvojenog mišljenja igra važnu ulogu u obogaćivanju pravnog dijaloga, ali je istovremeno predmet brojnih rasprava o svojim prednostima i nedostacima. U nastavku rada analizirat ćemo razloge za i protiv izdvojenog mišljenja, a navedena analiza treba da doprinese dubljem razumijevanju uloge izdvojenog mišljenja u pravosudnom sistemu.

Kako navodi Laffranque jedan od argumenata koji govori o tome da bi trebalo dozvoliti objavljivanje izdvojenog mišljenja je taj da izdvojeno mišljenje može pomoći da se izbjegnu greške suda i greške u budućim presudama, a i samu demokratiju karakteriše javnost odlučivanja. Isto tako izdvojeno mišljenje može samo jačati, a ne ugrožavati autoritet suda, jer svi znaju da u sudu nema konsenzusa. Objavljeno izdvojeno mišljenje može pomoći stranci koja je izgubila u krivičnom postupku, jer će joj pokazati da među sudijama koji su odlučivali ima sudija koji uzimaju u obzir njene argumente i dijele njene stavove i da su njeni argumenti propisno razmotreni.¹⁶ Izdvojeno mišljenje može doprinijeti tome da većina sudija daju najbolje moguće razloge za svoje zaključke i može biti mnogo potpunije obrazloženo, s obzirom da nije rezultat kompromisa,¹⁷ a može uticati i na sam zakon i omogućiti mu da ide u korak sa promjenjivim potrebama i standardima zajednice.¹⁸ Načelo nezavisnosti sudstva se također može koristiti kao argument u korist objavljivanja izdvojenog mišljenja. Mogućnost objavljivanja izdvojenog mišljenja čuva dostojanstvo sudije, omogućavajući mu da izrazi svoje mišljenje čak i ako ostane u manjini. Mađarski ustavni sudija Imre Vörös je objavio Zbirku izdvojenih mišljenja kako bi zaštitio svoj lični integritet.¹⁹

Court of Justice, 232., dostupno na stranici: https://www.zaoerv.de/17_1956_57/17_1956_2_a_229_248.pdf, datum pristupanja 30.01.2026.

16 Laffranque J., *Dissenting Opinion and Judicial Independence*, *Juridica International*, VIII/2003, 170-171.

17 Paulus A., op.cit., 3.

18 Lynch A., *Dissent: The Rewards and Risks of Judicial Disagreement in the High Court of Australia*, *Melbourne University Law Review*, 27(3), 2003, dostupno na stranici: <https://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/journals/MULR/2003/29.html>, datum pristupanja 15.10.2024.

19 Kelemen K., *Dissenting Opinions in Constitutional Courts*, *German Law Journal*, Vol. 14., No. 08., 2013., 1360.

Izdvojeno mišljenje može biti signal zakonodavcu da je potrebno izmijeniti ili dopuniti zakon, jer ga je moguće tumačiti i na drugi način.²⁰

Suprotno argumentaciji koja podupire izdvojeno mišljenje kao pozitivnu praksu u sudskom odlučivanju, pojavljuje se i niz argumenata koji se protive ovakvoj praksi. Prema Raffaelli jedan od razloga koji govore protiv objavljivanja izdvojenog mišljenja leži u činjenici da se načelo tajnosti vijećanja i glasanja zasniva na određenim historijskim razlozima, s obzirom da je tradicionalna uloga sudija bila da proglase jednu i jedinu volju kralja, pa su presude morale biti jednoglasne. Također, pomoću tajnosti glasanja može se očuvati nezavisnost sudija, jer je glas svakog sudije nepoznat javnosti i ne moraju da se plaše profesionalnih posljedica odluka koje su donijeli. Još jedan uobičajeni argument protiv objavljivanja izdvojenih mišljenja je potreba da se sačuva autoritet presuda. Izdvojeno mišljenje moglo bi poljuljati vjeru ljudi u pravosuđe i potkopati autoritet presude i suda²¹ koji je donio tu presudu, a može se desiti i da pojedine sudije na osnovu svog izdvojenog mišljenja žele steći publicitet za sebe. Važan argument koji govori protiv izdvojenog mišljenja sastoji se u potrebi da konačna odluka suda bude nedvosmislena i da se presudom da definitivan odgovor na neko pravno pitanje. Potreba očuvanja kolegijalnosti je također jedan od argumenta koji govore protiv izdvojenog mišljenja sudije. U nekim sistemima u kojima su dozvoljena izdvojena mišljenja kada se pokaže da većina sudija ne dijeli mišljenje sudije koji je u manjini, on ne želi da učestvuje u radu zajedno sa svojim kolegama niti da doprinese kvalitetu konačne presude, već se fokusira na pisanje svog izdvojenog mišljenja. Pisanje izdvojenog mišljenja moglo bi dovesti do

---

20 Kalebota S., Pađen B., *Treba li u metodu odlučivanja na Europskom sudu uvesti izdvojena mišljenja?*, Zagrebačka pravna revija, 9 (1), 2019., 55.

21 Široko rasprostranjeno je vjerovanje da kada se izdvojena mišljenja množe, protivriječe i napadaju jedni druge u odnosu na odluku većine i podržavaju kontradiktorne, a ponekad i pogrešne teorije autoritet i integritet suda i njegove odluke biti će degradirani. Dunoff J.L., Pollack M.A., *Separate Opinions in International Courts and Tribunals*, Temple University Beasley School of Law Legal Studies Research Paper no. 2023-20, 4.

znatnog usporavanja procesa odlučivanja, a u sudovima u kojima može biti zatraženo da svoje presude objave na više od jednog službenog jezika, objavljivanje izdvojenog mišljenja predstavljalo bi značajan teret, u smislu vremena i resursa, jer bi isto bilo potrebno prevesti na sve službene jezike.²²

Na osnovu ovih izlaganja smatramo da institut izdvojenog mišljenja ima važnu korektivnu funkciju u savremenom pravosuđu. On otvara prostor za širu argumentaciju i pruža dodatnu garanciju da su sve relevantne činjenice i pravni stavovi razmotreni. Izdvojeno mišljenje ne slabi sud, nego pokazuje da se odluke donose kroz stvarni dijalog. Na ovaj način se jača povjerenje stranaka u postupak i u profesionalnost sudija. S druge strane, svjesni smo da postoji rizik narušavanja kolegijalnosti i usporavanja odlučivanja. Kako premostiti ove nedostatke trebalo bi dodatno kvalitativno istražiti. U konačnici, transparentnost i vidljivost različitih pravnih pogleda doprinose razvoju prava i kvalitetnijem sudskom odlučivanju.

3. IZDOJENO MIŠLJENJE U ZEMLJAMA EVROPSKE UNIJE

S obzirom na dopuštenost izdvojenih mišljenja zemlje Evropske unije se mogu podijeliti na zemlje u kojima su rezultati glasanja tajni i sudije ustavnih sudova nemaju mogućnost davanja izdvojenih mišljenja, zemlje u kojima su rezultati glasanja tajni, ali sudije ustavnih sudova imaju mogućnost dostavljanja izdvojenih mišljenja i zemlje u kojima rezultati glasanja nisu tajni.²³

Puraite - Andrikiene u svojoj analizi navodi da u zemlje u kojima izdvojena mišljenja nisu nikako dopuštena niti na ustavnim niti na redovnim sudovima spadaju Belgija, Austrija, Francuska, Holandija, Italija, Malta i Luksemburg. U Belgiji i Italiji svako kršenje principa tajnosti glasanja smatra se krivičnim djelom kažnjivim po Krivičnom zakonu, a objavljivanjem izdvojenog mišljenja krši se navedeni princip. Sudije francuskog ustavnog vijeća polažu zakletvu da će štititi tajnost prostorije za vijećanje i rezultate

---

22 Šire vidi: Raffaelli R., *Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member States*, European Parliament, 2012., 9-12.

23 Puraite - Andrikiene D., *The Separate Opinions of a Justice of a Constitutional Court: A Case of Lithuania*, *Laws*, 12, (1):11, 2023., 4.

glasanja.²⁴ U Austriji, neki naučnici zagovaraju uvođenje izdvojenog mišljenja kako bi se poboljšao pravni kvalitet odluka.²⁵

Zemlje Evropske unije u kojima su dopuštena izdvojena mišljenja dijele se na one u kojima su izdvojena mišljenja dopuštena samo na Ustavnom sudu i na one u kojima su izdvojena mišljenja dopuštena kako na Ustavnim sudovima tako i na redovnim sudovima.

Prema članu 166. stavovi 1. i 2. Zakona o Kaznenom postupku Republike Hrvatske²⁶ vijećanje i glasanje se obavlja u nejavnom zasjedanju u prostoriji gdje mogu biti prisutni samo članovi vijeća i zapisničar. Međutim, na zahtjev člana vijeća koji je izdvojio svoj glas (mišljenje), njegovo pisano obrazloženje izdvojenog glasa će se priložiti pisanoj odluci i u tom slučaju podaci o toku vijećanja i glasanja više neće biti tajni.²⁷ Sudije Ustavnog suda Republike Hrvatske mogu svoje mišljenje izdvojiti i pismeno obrazložiti samo u postupcima u kojima odluku donosi sjednica Ustavnog suda ili vijeće za odlučivanje povodom žalbe na odluku Državnog sudbenog vijeća. Tako je u periodu od 1991. godine pa do kraja 2015. godine Ustavni sud riješio 87.738 predmeta. Izdvojeno je ukupno 71 mišljenje u odnosu na 58 odluka, odnosno u 83 predmeta.²⁸ Glavina naglašava da je veća vjerovatnoća da će sudije koje su dio svog školovanja provele u inostranstvu napisati izdvojeno mišljenje od onih sudija koji su cijelo svoje školovanje proveli u Hrvatskoj, što znači da je poznavanje prakse različitih ustavnih sudova važan faktor u oblikovanju načina na koji sudije odlučuju u predmetima.²⁹ Na Kipru Vrhovni

---

24 *Ibid*

25 Mavčič A.M., *Importance of the Dissenting and Concurring Opinions (Separate Opinions) in the Development of the Constitutional and Judicial Review with a Special Reference to the Slovenian Practice*, Black Sea Regional Conference, Venice Commission in co-operation with the Constitutional Court of Georgia and «The Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit, 2010., 3.

26 Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske, NN 152/08,76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24, 72/25

27 Član 164. stav 5., član 166. stav 3. Zakona o kaznenom postupku Republike Hrvatske

28 Šire vidi: Antić T., op.cit., 862. – 870.

29 Glavina M., *From a potentially powerful to a polarised court: the emergence of dissenting opinions on the Croatian Constitutional Court*, European Politics and Society, 25 (3), 2024., 15.

sud ima ustavnosudsku nadležnost i sudijama je dozvoljeno da izdvoje svoje mišljenje.³⁰ U Bugarskoj je na redovnim sudovima dozvoljeno sudijama da izdvoje svoje mišljenje koje se prilaže u presudu.³¹ Na Ustavnom sudu nije dozvoljeno izdvojeno mišljenje kada se odluka donosi tajnim glasanjem, a ukoliko se ne radi o tajnom glasanju, svaki sudija može da napiše izdvojeno mišljenje i isto se zajedno sa odlukom objavljuje u Službenom glasniku.³² U Češkoj su izdvojena mišljenja dopuštena na Ustavnom sudu, gdje sudija koji se ne slaže sa odlukom plenarne sjednice ili sa njenim obrazloženjem ima pravo na svoje mišljenje koje se unosi u zapisnik i prilaže se presudi, gdje se u samoj napomeni na dnu iste spominje postojanje izdvojenog mišljenja.³³ Autori Štěpán Paulík i Gor Vartazaryan su analizirali 4.608 odluka Ustavnog suda Češke zaključno sa 2022. godinom. Od prethodno navedenog broja odluka 81,2% su odluke vijeća o meritumu, 9,2% su odluke plenuma o meritumu, a preostalih 9,6% su odluke plenuma o prihvatljivosti. Najmanje jedno izdvojeno mišljenje se pojavljuje u 4,3% odluka od donesenih odluka vijeća, 11,2% odluka od donesenih odluka plenuma o prihvatljivosti i 39,4% odluka od donesenih odluka plenuma o meritumu.³⁴ U Estoniji su izdvojena mišljenja dozvoljena na gotovo svim sudovima. Ocjenu ustavnosti vrši poseban odjel Vrhovnog suda i svaki sudija ima pravo da izdvoji svoje mišljenje, a ista su dozvoljena i u građanskim i upravnim postupcima, dok se u krivičnim postupcima izdvojeno mišljenje sudije samo evidentira, ali se ne objavljuje. U Danskoj su dozvoljena izdvojena mišljenja na svim sudovima, jer ne postoji centralizovani Ustavni sud, već svi sudovi mogu preispitivati usklađenost

---

30 Nicolatos M. M., Parparinos L., Hadjiprodrōmou M., *The Supreme Court of Cyprus*, Administrative Justice in Europe, 2018., 29., dostupno na stranici:

https://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/cyprus/cyprus_en.pdf, datum pristupanja 30.10.2024.

31 Consultative Council of European Judges, Questionnaire for 2008 CCJE Opinion concerning the quality of judicial decisions: reply submitted by the delegation of Bulgaria, dostupno na stranici: <https://rm.coe.int/1680747c8d>, datum pristupanja 30.10.2024.

32 Grabenwarter C., Hermanns M., Šimáčková K., *Report on Separate Opinions of Constitutional Courts*, Venice Commission, Opinion No. 932/2018, 2018., 19.

33 Ibid., 20.

34 Vartazaryan G., Paulík Š., *Disagreement on a Bench: An Empirical Analysis of Dissent at the Czech Constitutional Court*, European Journal of Empirical Legal Studies, 1 (2), 2024., 239-240.

postojećeg zakonodavstva sa Ustavom s tim da Vrhovni sud ima posljednju riječ o ustavnim pitanjima.³⁵ Mogućnost izdvojenog mišljenja u Njemačkoj odnosi se samo na Savezni Ustavni sud i ograničena je na odluke senata i plenarnog vijeća. Od 1970. godine do 2019. godine na Saveznom Ustavnom sudu doneseno je ukupno 2.295 odluka senata, a za 168 od tih odluka postojalo je jedno ili više izdvojenih mišljenja.³⁶ U Španiji sve sudije imaju pravo da objavljuju izdvojena mišljenja. Ustav iz 1978. godine izričito predviđa objavljivanje izdvojenih mišljenja zajedno s presudom, a od 1985. godine mogućnost objavljivanja izdvojenih mišljenja proširena je i na redovne sudove Organskim zakonom o pravosuđu. Upotreba izdvojenih mišljenja španskih ustavnih sudija neprestano raste, dostigavši nivo od oko 3% od ukupnog broja presuda u periodu od 1992. do 1993. godine i oko 4% svih presuda donijetih između 1980. i 2008. godine. Izdvojena mišljenja nisu uticala na kredibilitet ili autoritet Ustavnog suda. U Latviji sudije redovnih sudova ne smiju, a ustavne sudije mogu objavljivati svoje neslaganje kada kolegijalno odlučuju.³⁷ U Portugalu sve sudije i na Ustavnom i redovnim sudovima koje su preglasane u odluci ili njenom obrazloženju imaju pravo na izdvojeno mišljenje, jednako kao i u Grčkoj, gdje ustavnosudsku kontrolu provode svi sudovi, a izdvojena mišljenja se objavljuju bez navođenja identiteta sudije koji je napisao izdvojeno mišljenje.³⁸ Unutar mađarskog Ustavnog suda sudije imaju mogućnost da napišu svoje mišljenje i prilože ga odluci koja će biti objavljena. Izdvojeno mišljenje koje je imalo najveći uticaj na sudsku praksu je saglasno mišljenje predsjednika Sólyoma u kojem je razvijen koncept nevidljivog ustava. Osnovna ideja razvijena u ovom konceptu je da Ustavni sud kroz svoje odluke mora izgraditi teorijske osnove Ustava i prava koja su njime utvrđena. Odluke čine koherentan sistem, poput „nevidljivog ustava“, konstantnog standarda ustavnosti, koji kao takav ne može biti u suprotnosti sa budućim ustavima.³⁹ U Finskoj ne postoji poseban ustavni sud,

---

35 Raffaelli R., op.cit., 21. - 23.

36 Eichberger M., *Izdvojena mišljenja na Saveznom ustavnom sudu Njemačke*, *Izdvojena mišljenja u ustavnim odlukama*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2021., 117-118.

37 Šarkinović H., op.cit., 693-694.

38 Antić T., op.cit., 848.

39 Trocsanyi L., Horvath A., *La pratique des opinions dissidentes en Hongrie - Les opinions individuelles en Hongrie: une institution*, 8 Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel (2000), dostupno na stranici <https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/la-pratique-des-opinions-dissidentes>

već ustavnosudsku kontrolu vrše sve sudije koje imaju pravo na izdvojeno mišljenje. Irski ustav zabranjuje objavljivanje izdvojenih mišljenja, dok redovne sudije i sudije Vrhovnog suda u vršenju redovne nadležnosti mogu da izdaju odvojena mišljenja. Međutim, kada Vrhovni sud odlučuje o ustavnosti bilo kog zakona po predsjednikovom zahtjevu ili po žalbi nižeg suda, donosi jedinstveno mišljenje.⁴⁰ U Litvi se na Ustavnim sudovima izdvojena mišljenja prilažu uz odluku u spisu i objavljuju na stranici suda, a objavljivanje istih je dopušteno i sudijama redovnih sudova. I u Poljskoj i Rumuniji objavljivanje izdvojenih mišljenja dopušteno je kako sudijama redovnih sudova tako i sudijama Ustavnog suda. Na redovnim sudovima u Sloveniji nije dopušteno objavljivanje izdvojenih mišljenja, dok se na Ustavnom sudu izdvojena mišljenja dostavljaju strankama postupka zajedno s odlukom i objavljuju se samo na stranici suda. U Slovačkoj sudije Ustavnog suda mogu izdvojiti svoje mišljenje i tražiti da se u cijelosti objavi, a izdvajanje mišljenja dopušteno je i na redovnim sudovima, ali ta mogućnost u praksi još nikad nije korištena.⁴¹ U Švedskoj ne postoji centralizovani Ustavni sud, već ocjenu ustavnosti vrše svi sudovi, stoga su izdvojena mišljenja dopuštena bilo da se radi o redovnoj ili o ustavnoj nadležnosti.⁴²

4. IZDOJENO MIŠLJENJE U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Prilikom donošenja odluka u sudskim vijećima kolegijalno se razmatraju različiti aspekti predmeta kojom prilikom sudije razmjenjuju razne argumente i ideje, a sve kako bi se donijela zakonita i pravilna sudska odluka. Izdvojeno mišljenje daje mogućnost sudijama da izraze svoje neslaganje sa odlukom većine čime se obogaćuje proces donošenja odluka kroz raznovrsne činjenične zaključke i analize pravnih normi.

---

en-hongrie-les-opinions-individuelles-en-hongrie-une,
datum pristupanja 20.12.2024.

40 Grabenwarter C., Hermanns M., Šimáčková K., op.cit., 21, 22, 24.

41 Antić T., op. cit., 848-849.

42 Raffaelli R., op.cit., 28.

Prema članu 157. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine⁴³ (u daljem tekstu ZKP BiH), članu 171. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine⁴⁴ (u daljem tekstu ZKP FBiH), članu 68. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske⁴⁵ (u daljem tekstu ZKP RS), te prema članu 157. Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁴⁶ (u daljem tekstu ZKP BD BiH) o vijećanju i glasanju sudskog vijeća sastavlja se poseban zapisnik koji sadrži tok glasanja i odluku koja je donesena. Zapisnik o vijećanju i glasanju potpisuju svi članovi vijeća i zapisničar. Ukoliko odluka nije donesena jednoglasno, već većinom glasova, sudija koji se ne slaže sa mišljenjem većine može napisati izdvojeno mišljenje koje će se priključiti zapisniku, ako nije uneseno u zapisnik. Zapisnik o vijećanju i glasanju se zatvara u poseban omot, a isti može da razgleda samo vijeće apelacionog odjeljenja kada rješava o pravnom lijeku i nakon razgledanja dužno je da zapisnik ponovo zatvori u poseban omot i da na omotu naznači da je razgledalo zapisnik. Prema navedenim odredbama može se zaključiti da sudija ima pravo na izdvojeno mišljenje povodom sudske odluke, ali to izdvojeno mišljenje ne može biti objavljeno javno niti može biti dostavljeno strankama, čime bi se narušila tajnost glasanja.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine odlučuje u Plenarnoj sjednici, sjednici Velikog vijeća i sjednici Malog vijeća. U Plenarnoj sjednici odlučuje većinom glasova svih sudija kada odlučuje o predmetima iz nadležnosti Ustavnog suda: a) iz člana VI/3.a) Ustava kada ih pokrenu ovlašteni podnosioci, te čl. VI/3.c), IV/3.f) Ustava i Amandmana I na Ustav; b) u predmetima iz nadležnosti Ustavnog suda iz člana VI/3.b) Ustava koji se uvrste na dnevni red Plenarne sjednice; c) drugim pitanjima utvrđenim Ustavom, pravilima Ustavnog suda i zaključkom Plenarne sjednice. Veliko vijeće, većinom glasova svih sudija Ustavnog suda (najmanje pet sudija), odlučuje o predmetima iz nadležnosti

---

43 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09, 93/09, 72/13, 65/18.

44 Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 08/13, 59/14, 74/20.

45 Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, 53/12, 91/17, 66/18, 15/21

46 Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 34/13, 27/14, 3/19, 16/20.

Ustavnog suda iz člana VI/3.a), kada ih pokrenu neovlašteni podnositelji i člana VI/3.b) Ustava, koji nisu uvršteni u dnevni red Ustavnog suda u Plenarnoj sjednici i o drugim pitanjima koja se uvrste na dnevni red sjednice u skladu sa Ustavom i Pravilima Ustavnog suda. Malo vijeće jednoglasno odlučuje o zahtjevima za donošenje privremenih mjera i o administrativnim pitanjima o kojima se ne odlučuje u sjednicama Ustavnog suda.⁴⁷ U članu 43. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine propisuju da svaki sudija koji je učestvovao u razmatranju predmeta ima pravo da izdvoji svoje mišljenje u skladu ili suprotno odluci, ili samo da dâ izjavu o neslaganju ili pridruživanju izdvojenom mišljenju.⁴⁸ U roku od 15 dana od dana kada odluka sudiji bude dostavljena nakon utvrđivanja stručnotehničke redakcije teksta potrebno je da pismeno izloži i obrazloži izdvojeno mišljenje koje se prilaže uz zapisnik sa sjednice i ulaže u predmet na koji se odnosi. U donesenoj odluci i rješenju se konstatuje da je dato izdvojeno mišljenje, a isto se prilaže uz odluku kao

---

47 Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 94/14, 47/23, 41/24, članovi 8., 9., 10. i 12.

48 Izjava o neslaganju je oblik negativnog mišljenja kojim se sudija izjašnjava da nije saglasan sa mišljenjem većine. Sudija koji je glasao protiv pravnog stava na Plenarnoj sjednici, a koji je već pisao i priložio negativno izdvojeno mišljenje, može dati izjavu o neslaganju koju ne treba posebno pismeno obrazlagati, a ista se konstatuje u donesenoj odluci i u zapisniku o glasanju. Negativno izdvojeno mišljenje se javlja u situacijama kada sudija ne može prihvatiti ili dispozitiv odluke ili obrazloženje ili cijelu odluku. Uglavnom se izjavljuje u predmetima ocjene ustavnosti zakona i prema argumentaciji većinske odluke se uvijek odnosi s poštovanjem, ali se uporno iznosi i argumentuje suprotan stav sudije. Također, sudija se može pridružiti negativnom izdvojenom mišljenju drugog sudije. Kod pozitivnog izdvojenog mišljenja koji predstavlja rijedak oblik neslaganja sudije s odlukom većine, sudija je saglasan sa odlučivanjem da se zahtjev usvoji ili odbije, ali smatra da je argumentacija ili nepotpuna ili neprikladna, te da bi trebalo koristiti drugačiju ili drugu argumentaciju. I druge sudije se mogu pridružiti pozitivnom izdvojenom mišljenju. Knežević Z.M., *Izdvojeno sudijsko mišljenje u ustavnom sistemu Bosne i Hercegovine i u praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Izdvojena mišljenja u ustavnim odlukama, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2021., 16-17.

aneks. Odluka se objavljuje u službenim glasnicima i publikaciji Ustavnog suda zajedno sa izdvojenim mišljenjem. Odluka se neće otpremiti sve dok sudija ne dostavi izdvojeno mišljenje ili dok ne protekne rok od 15 dana od dana kada mu je odluka dostavljena, međutim ukoliko protekne rok od 15 dana, a sudija ne dostavi svoje izdvojeno mišljenje odluka će se otpremiti, a izdvojeno mišljenje koje se dostavi, naknadno će se uložiti u ustavnosudski spis i činit će njegov sastavni dio.

Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine odlučuje na sjednici suda na osnovu pisanog referata. Odluka se donosi većinom glasova sudija, a sudija se ne može uzdržati od glasanja. Glasanje se vrši javno - podizanjem ruke. Sud može odlučiti da se odluka donese i tajnim glasanjem.⁴⁹ Poslovnik Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine jednako kao i Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine reguliše pravo sudije na izdvojeno mišljenje, pa tako prema članu 21. navedenog Poslovnika svaki sudija ima pravo na izdvojeno mišljenje koje treba priložiti u zapisnik najkasnije u roku od 15 dana od dana donošenja odluke, a ukoliko to ne uradi u predviđenom roku, smatrat će se da je odustao od izdvojenog mišljenja. Izdvojeno mišljenje se može odnositi na izreku donesene odluke i/ili njeno obrazloženje, a može se pridružiti već izdvojenom mišljenju drugog sudije. Na zahtjev sudije izdvojeno mišljenje se objavljuje u cijelosti u službenom glasniku zajedno sa odlukom suda na koju se odnosi, i to iza teksta odluke.

Ustavni sud Republike Srpske odlučuje o pitanjima iz svoje nadležnosti na sjednici, a ista se može održati ako joj prisustvuje većina sudija. O pitanjima iz svoje nadležnosti sud odlučuje većinom glasova svih sudija donošenjem odluke ili rješenja.⁵⁰ U Poslovniku o radu Ustavnog suda Republike Srpske⁵¹ u članu 31. je navedeno da ukoliko se ne složi sa odlukom suda sudija može da izdvoji mišljenje koje se na njegov zahtjev može objaviti u zbirci odluka suda i u Službenom glasniku Republike Srpske.

---

49 Poslovnik Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 40/10, 18/16, 26/23, 37/24, članovi 17. i 19.

50 Odlučivanje, preuzeto sa <http://www.ustavnisud.org/Doc.aspx?subcat=29&cat=13&id=28&lang=bos>, datum pristupanja 30.01.2025.

51 Poslovnik o radu Ustavnog suda Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, 114/12, 29/13, 90/14

Statistika Ustavnog suda Bosne i Hercegovine pokazuje da u odnosu na ukupan broj donesenih odluka (27.813 odluka, odnosno 55.589 riješenih predmeta) u periodu od 1997. godine do 31.12.2016. godine nalazimo relativno mali broj predmeta u kojima su sudije dale izdvojeno mišljenje ili izjavu o neslaganju. Kada je riječ o „U” predmetima (apstraktna ocjena ustavnosti i sl.) u 45 odluka je dato izdvojeno mišljenje ili izjava o neslaganju jednog ili više sudija. Kada je riječ o „AP” predmetima (apelaciona nadležnost) sudije su u 110 odluka uložile 138 izdvojenih mišljenja i 22 izjave o neslaganju. Izdvojena mišljenja nekada su data suprotno stavu većine, a nekada u skladu sa stavom većine.⁵²

Prema Izvještaju u sklopu projekta za izgradnju kapaciteta i implementaciju naslijeđa OSCE-a među sudijama Suda Bosne i Hercegovine 2008. godine vodila se rasprava treba li objavljivati izdvojeno mišljenje sudije, a posebno, izdvojena mišljenja sudija iz sudskog vijeća. Jedan dio domaćih sudija su smatrali da bi omogućavanje objavljivanja obrazloženih izdvojenih mišljenja imalo određenu korist, dok su drugi bili mišljenja da ne bi. U razgovoru sa drugostepenim sudijama Suda Bosne i Hercegovine određene sudije su izjavile da okolnosti u Bosni i Hercegovini nisu pogodne za javno objavljivanje izdvojenih mišljenja sudija s obzirom na osjetljive odnose između određenih naroda. Određeni pravni stručnjaci i druge sudije Suda Bosne i Hercegovine iznijeli su i određene argumente u korist objavljivanja izdvojenih mišljenja.⁵³ Konsultativno vijeće evropskih sudija izjavilo je da izdvojena mišljenja mogu doprinijeti poboljšanju sadržaja odluke i mogu pomoći u razumijevanju te odluke, ali ista moraju biti pravilno obrazložena.⁵⁴

5. STUDIJA SLUČAJA – „FADIL NOVALIĆ I DRUGI“

Studija slučaja „Fadil Novalić i drugi“ pokazuje na izrazito jasan način koliko je institut izdvojenog sudijskog mišljenja nedovoljno normativno uređen u krivičnoprocesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine i koliko se

---

52 Ustavni sud Bosne i Hercegovine 1997-2017, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2017., 65.

53 Šire vidi: Obrazloženja presuda u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izazovi i pozitivni primjeri, OSCE, decembar 2009., 30-31.

54 Mišljenje br. 11 (2008) Savjetodavnoga vijeća evropskih sudaca (CCJE) o kvaliteti sudskih odluka upućeno Odboru ministara Vijeća Europe, 2008., 9.

ta praznina manifestuje u praksi, posebno u predmetima visokog društvenog interesa poput ovog. Iako je predmet iznimno složen po činjeničnom i pravnom supstratu, te privlači veliku pažnju javnosti, njegova stvarna važnost za ovu analizu leži u činjenici da je prvostepena presuda donesena većinom glasova, dok je predsjednik vijeća, sudija Branko Perić, odbio potpisati presudu i javno pročitao svoje izdvojeno mišljenje. Ovakav postupak sudije otvara ključno pitanje: kakav je pravni status izdvojenog mišljenja u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, koja je njegova svrha, te šta se događa kada profesionalna potreba sudije da iskaže neslaganje dođe u koliziju s normativnim ograničenjima ZKP-a.

Izdvojeno mišljenje sudije Perića⁵⁵ bilo je usmjereno prvenstveno na ocjenu dokazne situacije i zaštitu temeljnih procesnih garancija. Istakao je da u provedenom dokaznom postupku nije utvrđena namjera kao bitno obilježje krivičnog djela zloupotrebe položaja ili ovlaštenja, te da se odluka ne može temeljiti na pretpostavkama ili nedovoljno potkrijepljenim zaključcima. Posebno je ukazao da je prvostepena presuda izašla iz okvira činjeničnog opisa optužnice. Time je otvorio pitanje objektivnog i subjektivnog identiteta optužnice, što je jedno od temeljnih procesnih načela u krivičnom postupku. Perić je također upozorio na manjkavosti u istrazi, nedostatak posebnih istražnih radnji, kao i na vanjske pritiske na sud tokom postupka, što dodatno naglašava njegovu potrebu da svoje viđenje javno zabilježi.

Fikret Hodžić, Fahrudin Solak, pravna osoba „Srebrena malina“ i Fadil Novalić podnijeli su apelacije Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine. Ustavni sud je utvrdio povredu prava na pravično suđenje, ali samo u odnosu na Fikreta Hodžića i pravnu osobu, potvrđujući time da u optužnici nije bila jasno naznačena pravna kvalifikacija djela za koja su osuđeni.⁵⁶ Ovo znači da optuženi nisu mogli pripremiti svoju odbranu na adekvatan način, te da je prvostepena presuda zaista odstupila od činjeničnog okvira optužbe

---

55 Kompletno izdvojeno mišljenje sudije Branka Perića u predmetu Fadil Novalić i drugi možete pročitati na stranici <https://istraga.ba/objavljujemo-cjelokupno-izdvojeno-misljenje-sudije-branka-perica-dvije-godine-u-dva-predmeta-u-ovom-sudu-traje-podrirvanje-pravde-u-oba-slucaja-centar-medijskih-operacija-je-u-jednim-novinama-umj/>, datum pristupanja 05.11.2024.

56 Odluka o dopustivosti i meritumu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj: AP-667/24 od 14.11.2024.

upravo kako je sudija Perić naveo u svom izdvojenom mišljenju. Takav epilog pokazuje da izdvojeno mišljenje, iako formalno ne proizvodi pravno dejstvo, može imati suštinski značaj u kasnijim fazama postupka, pa čak i uticati na odluku najviše sudske instance za zaštitu ljudskih prava u zemlji. Istovremeno, pokretanje disciplinskog postupka protiv sudije Perića zbog javnog čitanja izdvojenog mišljenja otvara pitanje pravne pozicije sudije koji želi argumentovano izraziti svoje neslaganje sa većinom. Ovaj predmet, stoga, nije značajan samo zbog odluke koju je proizveo, već zbog toga što je razotkrio normativnu prazninu u Zakonima o krivičnom postupku na teritoriji Bosne i Hercegovine. U praksi se pokazalo da postoji stvarna potreba sudija da izdvoje mišljenje u situacijama kada smatraju da je ugrožena pravičnost postupka, kvalitet dokazne procjene ili zakonitost presude. Izdvojeno mišljenje, kako se vidi iz ovog slučaja, djeluje kao instrument zaštite profesionalnog integriteta sudije, kao korektivni mehanizam unutar vijeća i kao važan signal za druge pravosudne instance. Upravo zato ovaj slučaj pokazuje da je neophodno normativno urediti ovaj institut na način da se definiše njegov pravni status, mogućnost i način dostavljanja strankama, javnost i granice disciplinske odgovornosti sudija koji ga koriste. Takva regulacija bi spriječila neujednačenu praksu, zaštitila sudije od eventualnih disciplinskih posljedica u situacijama kada djeluju u dobroj vjeri, te doprinijela većoj transparentnosti i kvalitetu sudijskih odluka.

Slučaj „Fadil Novalić i drugi“ tako postaje važan argument za de lege ferenda izmjene Zakona o krivičnom postupku, koje bi jasno uredile institut izdvojenog mišljenja u krivičnom postupku. On pokazuje da izdvojeno mišljenje ne mora biti shvaćeno kao prijetnja autoritetu suda ili kolegijalnosti unutar vijeća, već kao mehanizam koji doprinosi zaštiti prava stranaka, razvoju sudske prakse i izgradnji povjerenja u sudski sistem. U ovom predmetu upravo je izdvojeno mišljenje otvorilo pitanja koja su u kasnijoj fazi postupka dobila ustavnopravni značaj, potvrđujući njegovu vrijednost ne samo kao profesionalni izraz sudije, nego i kao važan elemenat sistema zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Analiza instituta izdvojenog sudijskog mišljenja u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini pokazuje da ovaj institut ima značajan teorijski, normativni i funkcionalni potencijal u savremenom pravosuđu. Izdvojeno mišljenje omogućava pluralizam sudijskih stavova, doprinosi kvalitetnijem

obrazloženju presuda i jača povjerenje u rad suda, jer otkriva tok sudijskog rasuđivanja i razlike u tumačenju prava. Istovremeno, komparativna analiza evropskih sistema potvrđuje da objavljivanje izdvojenih mišljenja predstavlja standard u većini zemalja Evropske unije te u praksi međunarodnih sudova, što ovaj institut dodatno legitimira i pokazuje da se njegova transparentnost ne doživljava kao prijetnja autoritetu suda.

U domaćem pravnom poretku, međutim, rad nedvosmisleno ukazuje na normativnu neujednačenost na način da Ustavni sudovi u Bosni i Hercegovini dopuštaju i javno objavljuju izdvojena mišljenja dok procesni zakoni koji uređuju krivični postupak samo omogućavaju sudiji da napiše izdvojeno mišljenje, ali ga zabranjuju objavljivati, pozivajući se na tajnost vijećanja.

Studija slučaja „Fadil Novalić i drugi“ dodatno je pokazala da izdvojeno mišljenje može imati stvarnu procesnu i ustavnopravnu vrijednost jer su argumenti iz izdvojenog mišljenja sudije Branka Perića kasnije djelimično potvrđeni u odluci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Navedeno znači da izdvojeno mišljenje može poslužiti kao korektiv, posebno u situacijama kada postoji sumnja u povredu načela pravičnog suđenja.

Hipoteza se potvrđuje u suštinskom smislu: Institut izdvojenog mišljenja u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine postoji, ali je normativno nedovoljno razrađen, nejasan i neefikasan u praksi. Postoje značajni nedostaci koji utiču na pravnu sigurnost, transparentnost i profesionalni integritet sudija. Studija slučaja dodatno je potvrdila da ovaj institut ima važnu funkcionalnu ulogu i da bi njegovo preciznije uređenje doprinijelo kvalitetu krivičnih postupaka.

LITERATURA

Članci i publikacije

1. Antić T., *Izdvojeno mišljenje u sudskim postupcima i praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991) v. 37, br. 2, 2016.,

2. Dunoff J.L., Pollack M.A., *Separate Opinions in International Courts and Tribunals*, Temple University Beasley School of Law Legal Studies Research Paper no. 2023-20.,
3. Eichberger M., *Izdvojena mišljenja na Saveznom ustavnom sudu Njemačke*, *Izdvojena mišljenja u ustavnim odlukama*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2021.,
4. Glavina M., *From a potentially powerful to a polarised court: the emergence of dissenting opinions on the Croatian Constitutional Court*, *European Politics and Society*, 25 (3), 2024.,
5. Grabenwarter C., Hermanns M., Šimáčková K., *Report on Separate Opinions of Constitutional Courts*, Venice Commission, Opinion No. 932/2018, 2018.,
6. Jašarbegović A., *Izdvojeno mišljenje u radu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, *Godišnjak Pravnog fakulteta, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru*, Pravni fakultet, godina II, broj 2, Mostar, 2018.,
7. Kalebota S., Pađen B., *Treba li u metodu odlučivanja na Europskom sudu uvesti izdvojena mišljenja?*, *Zagrebačka pravna revija*, 9 (1), 2019.,
8. Kelemen K., *Dissenting Opinions in Constitutional Courts*, *German Law Journal*, Vol. 14., No. 08., 2013.,
9. Knežević Z.M., *Izdvojeno sudijsko mišljenje u ustavnom sistemu Bosne i Hercegovine i u praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, *Izdvojena mišljenja u ustavnim odlukama*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2021.,
10. Laffranque J., *Dissenting Opinion and Judicial Independence*, *Juridica International*, VIII/2003,
11. Logacheva E., *Separate and Dissenting Opinions: Their Role in the Practice of the ICJ*, Master's thesis, Riga Graduate School of Law, Riga, 2019.,

12. Mavčič A.M., *Importance of the Dissenting and Concurring Opinions (Separate Opinions) in the Development of the Constitutional and Judicial Review with a Special Reference to the Slovenian Practice*, Black Sea Regional Conference, Venice Commission in cooperation with the Constitutional Court of Georgia and «The Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit, 2010.,
13. Mišljenje br.11 (2008) Savjetodavnoga vijeća europskih sudaca (CCJE) o kvaliteti sudskih odluka upućeno Odboru ministara Vijeća Europe, 2008.,
14. Obrazloženja presuda u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izazovi i pozitivni primjeri, OSCE, decembar 2009.,
15. Paulus A., *Judgments and Separate Opinions: Complementarity and Tensions*, European Court of Human Rights, Strasbourg, 2019.,
16. Penrose M., *Goodbye to concurring opinons*, Duke Journal of Constitutional Law and Public Policy, vol. 15., 2020.,
17. Puraite- Andrikiene D., *The Separate Opinions of a Justice of a Constitutional Court: A Case of Lithuania*, Laws, 12, (1):11, 2023.,
18. Raffaelli R., *Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member States*, European Parliament, 2012.,
19. Šarkinović H., *Izdvojeno mišljenje u praksi Ustavnog suda Crne Gore*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, 3/2021.,
20. Thierse S., *Lifting the veil of secrecy – Dissenting Opinions in the Subnational Constitutional Courts of Germany*, Regional and Federal studies, vol. 34, No. 2., 2024.,
21. Ustavni sud Bosne i Hercegovine 1997-2017, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2017.,
22. Vartazaryan G., Paulík Š., *Disagreement on a Bench: An Empirical Analysis of Dissent at the Czech Constitutional Court*, European Journal of Empirical Legal Studies, 1 (2), 2024.,
23. W. Carter J., *Dissenting Opinions*, Hasting Law Journal, vol. 4, issue 2., 1953

Sudska praksa

1. Odluka o dopustivosti i meritumu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj: AP-667/24 od 14.11.2024.

Internet stranice

1. Collins English Dictionary, dostupno na stranici: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/separate-opinion>
2. Consultative Council of European Judges, Questionnaire for 2008 CCJE Opinion concerning the quality of judicial decisions: reply submitted by the delegation of Bulgaria, dostupno na stranici: <https://rm.coe.int/1680747c8d>
3. Hambro E., *Dissenting and Individual Opinions in the International Court of Justice*, dostupno na stranici: https://www.zaoerv.de/17_1956_57/17_1956_2_a_229_248.pdf,
4. Izdvojeno mišljenje sudije Branka Perića u predmetu Fadil Novalić i dr., dostupno na stranici <https://istraga.ba/objavljujemo-cjelokupno-izdvojeno-misljenje-sudije-branka-perica-dvije-godine-u-dva-predmeta-u-ovom-sudu-traje-podrivanje-pravde-u-oba-slucaja-centar-medijskih-operacija-u-jednim-novinama-umj/>,
5. Lynch A., *Dissent: The Rewards and Risks of Judicial Disagreement in the High Court of Australia*, Melbourne University Law Review , 27(3), 2003., dostupno na stranici:
6. <https://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/journals/MULR/2003/29.html>,
7. Nicolatos M. M., Parparinos L., Hadjiprodrōmou M., *The Supreme Court of Cyprus*, Administrative Justice in Europe, 2018., dostupno na stranici: https://www.aca-europe.eu/en/eurtour/i/countries/cyprus/cyprus_en.pdf,
8. Trocsanyi L., Horvath A., *La pratique des opinions dissidentes en Hongrie - Les opinions individuelles en Hongrie: une institution*, 8 Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel (2000), dostupno

na stranici <https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/la-pratique-des-opinions-dissidentes-en-hongrie-les-opinions-individuelles-en-hongrie-une>

9. Odlučivanje, preuzeto sa <http://www.ustavnisud.org/Doc.aspx?subcat=29&cat=13&id=28&lang=bos>,
10. Plessy v. Ferguson, dostupno na stranici: <https://www.history.com/topics/black-history/plessy-v-ferguson>

Legislativa

1. Poslovnik o radu Ustavnog suda Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, 114/12, 29/13, 90/14,
2. Poslovnik Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 40/10, 18/16, 26/23, 37/24,
3. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 94/14, 47/23, 41/24,
4. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 29/07, 53/07, 58/08, 12/09, 16/09, 53/09, 93/09, 72/13, 65/18,
5. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 34/13, 27/14, 3/19, 16/20,
6. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Federacije Bosne i Hercegovine, 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 08/13, 59/14, 74/20,
7. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, 53/12, 91/17, 66/18, 15/21

8. Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24, 72/25

INSTITUTE OF SEPARATE JUDICIAL OPINION IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Maja Iveljić, Assistant Professor

Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

e-mail: maja.iveljic@untz.ba

Sedžad Milanović, Associate Professor

Ministry of Economy, Central Bosnian Canton, Travnik

SUMMARY

A separate opinion is the opinion of a judge who disagrees with the majority opinion. The same is characteristic for countries of the Anglo-American tradition, but it is also allowed in countries of the European – continental legal tradition, mostly in constitutional courts. In the paper, the authors discuss the separate opinion from the historical, theoretical, normative and practical aspects and highlight the arguments for and against the separate opinion. The practical aspect of this institute includes the case study of Fadil Novalić and others, in which one of the judges in the first – instance proceedings publicly read his separate opinion and requested that it be delivered to the parties, which is contrary to the provisions of the Criminal Procedure Code of Bosnia and Herzegovina.

Key words: *separate opinion, criminal procedure, fair trial*

